

انستیتو پژوهش‌های شهری تهران

گزیده:

لزوم نوسازی رسانه‌ها به پردازش بافت‌های فرسوده شهری

تهیه و تنظیم: مهدی خلیلی^۱

شماره: ۰۰۶۱۰

مقدمه

اگرچه شهرنشینی اندکی پس از روستانشینی در زندگی بشری شکل گرفت و ورود انسان به تمدن همان ورود به شهرنشینی است و بعدها مفهوم شهروندی در فرهنگ شهری جایگزین شهرنشینی شد که بار معنایی و اجتماعی و فرهنگی مشخص تر و کامل تری گرفت، اما جدیدترین و جدی‌ترین نگاه به مسأله بافت‌های فرسوده پس از جنگ جهانی دوم در اروپا شکل گرفت. در ایران نیز از دهه چهل، مفاهیم بافت‌های فرسوده و نوسازی شهری در شهرهای بزرگ با گفتمان نظری و عملیاتی آغاز گردید. البته برای ورود به مفاهیم، درنگ در تعریف و تأمل و تدبیر درباره آن ضروری است. وزارت مسکن و شهرسازی، بافت‌های فرسوده شهری را چنین تعریف می‌کند: مراد از فرسودگی، ناکارآمدی و کاهش کارایی یک بافت نسبت به کارآمدی سایر بافت‌های شهری است، فرسودگی بافت یا به سبب قدمت و یا فقدان برنامه توسعه و نظارت فنی بر شکل‌گیری آن بافت بوجود می‌آید. پیامد فرسودگی بافت که در نهایت به از بین رفتن منزلت آن در اذهان شهروندان منجر می‌شود در اشکال گوناگون از جمله کاهش و یا فقدان شرایط زیست‌پذیری و ایمنی و نابسامانی کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و تأسیساتی قابل دریافت است.

بافت‌های فرسوده هم به عنوان معلول و هم به عنوان عامل مطرح می‌شوند یعنی عواملی می‌تواند بر ایجاد بافت‌های فرسوده مؤثر باشد و بافت‌های فرسوده نیز به عنوان عامل بر مسائل اجتماعی و فرهنگی، انحرافات اجتماعی هویت شهری، مهاجرت، فقر، آسیب‌های اجتماعی، پدیده وندالیسم، آموزش و پرورش، رفاه ملی و توسعه تأثیرگذار می‌باشد. بنابراین فرض و فریضه است که مسئولان و مردم با نگاهی همسو و مناسب به تعریف، تبیین و تحلیل مسأله پرداخته و بافت‌های فرسوده شهری را با نگاه علمی و تلاش‌های فنی عجین نموده و در این راستا حرکت نمایند. حل مسأله بافت‌های فرسوده شهری و تلاش برای نوسازی و زیباسازی شهر به عنوان رسالت ملی قلمداد می‌گردد. رسانه‌ها در این مهم، نقش اساسی و گسترده‌ای دارند. رسانه‌ها توصیف و تبیین مسأله می‌توانند واسطه و رابطه‌ای بین مسئولان و مردم عمل نمایند. نگارنده در ادامه این نوشتار به بررسی نقش رسانه‌ها و مطبوعات در پردازش مسأله بافت‌های فرسوده شهر می‌پردازد.

نویسنده و روزنامه‌نگار

¹ khalili.mehdi@ymail.com

رسانه‌ها در جوامع امروزی به عنوان چهارمین رکن دموکراسی شناخته شده است و نقش مهمی در مشارکت مردم، توسعه علمی، مشروعیت حکومت، اتحاد ملی و تغییرات اجتماعی ایفا می‌کند. مطبوعات براساس تغییرات و تحولات اجتماعی به طرح مشکلات و مسائل اجتماعی چون تورم، جهانی شدن، جامعه مدنی، ترافیک، احزاب، اعتیاد، میراث فرهنگی، مالیات، بانک و بیمه پرداخته و به اطلاع رسانی یا ارتقای فرهنگی در این حوزه‌ها دست می‌زنند. در واقع مطبوعات دو کارکرد مهم و مؤثر در عرصه افکار عمومی دارند که عبارتند از:

(۱) نقش اطلاع رسانی: وظیفه اساسی رسانه‌های همگانی مجهز کردن افراد به آگاهی‌هایی است که برای زندگی در جهان در حال تغییر نیاز دارند و اطلاعات مورد نیاز افراد با هم متفاوت است. هوشیار ساختن و علاقمند کردن مردم به مسائل بافت فرسوده به حل مشکلات اجتماعی و اقتصادی منجر می‌گردد و در نتیجه به مشارکت مردمی منتهی و منجر می‌شود. رسانه‌های همگانی می‌توانند با تهیه و انتشار خبرهای علمی و فرهنگی در حوزه بافت‌های فرسوده، افق دید مردمی را گسترش داده و با شکل دادن به افکار عمومی و گسترش اندیشه‌های جمعی، توسعه اقتصادی را هموارتر کنند.

(۲) نقش آموزشی: مطبوعات، ظرفیت گسترده‌ای برای آموزش‌های عمومی دارند. نقشی که مطبوعات در ایجاد تغییر یا تقویت هنجارها، ارزش‌ها و نگرش‌ها ایفاء می‌کنند، مکمل آموزش‌های رسمی و مدرسه‌ای است. با توجه به میزان نفوذ رسانه‌ها در جامعه، این رسانه‌ها توانایی تغییر در نظام‌های ارزشی و هنجارهای فرهنگی مخاطبان خود را دارند و قادرند فرآیند اجتماعی شدن ثانویه را پیش برند. محرک‌های مورد استفاده در آموزش رسانه‌ای به گونه‌ای نامحسوس و از راه تأثیرگذاری و لانه‌گزینی در ناهوشیار مخاطب عمل می‌کند و لذا آثار آن آنی و ثابت است و جزئی از رگه‌های شخصیت مخاطبان می‌شود.

البته در این مقوله بایستی به این نکته اذعان داشت که گرچه مطبوعات و رسانه‌های کشور، تلاش خویش را برای اطلاع‌رسانی در عرصه بافت‌های فرسوده به کار گرفته یا می‌گیرند، اما توفیق در خور و شایسته‌ای حاصل نشده است. به راستی چرا این مهم اتفاق نیفتاده و چگونه می‌توان بدان دست یافت؟

(الف) رسانه‌ها و مطبوعات با دید حزبی و جناحی و سیاسی به مسائل شهری نگریده و یا می‌نگرند ولی شهر مسأله ملی است. سیاست‌زدگی حاکم بر فضای جامعه، مطبوعات را نیز سیاست زده کرده است و به همین علت، متأسفانه نتوانسته‌اند به مسائل اصلی جامعه که یکی از مهمترین آنها بافت‌های فرسوده است.

(ب) اکثر رسانه‌ها در عرصه بافت‌های فرسوده شهری در سطح توصیف و خبر باقی مانده و کمتر به تحلیل و کنکاش می‌پردازند. حجم مطالب اختصاص یافته به بافت‌های فرسوده در مطبوعات بسیار اندک بوده و این نشریات بیشتر به مسائل اقتصادی و حمل و نقل شهری می‌پردازند.

(ج) روزنامه‌نگاران و خبرنگاران و فعالان خبری در حوزه شهری را غالباً افرادی جوان و علاقه مند تشکیل داده، که در ابتدای راه هستند. لذا لازم است برای تقویت مبحث بافت‌های فرسوده در مطبوعات، مسأله آموزش اصحاب رسانه و تربیت خبرنگاران متخصص برای شناخت بافت‌های فرسوده جدی گرفته شود.

(د) رسانه‌ها در طرح مسائل اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ... می‌توانند از منظر نوسازی بافت‌های فرسوده به موضوعات فوق پردازند و برای نهادینه شدن فرهنگ نوسازی شهری تلاش کنند. نوسازی شهری می‌تواند بر توسعه اقتصادی و اجتماعی، مشارکت ملی، و تولید علم و اندیشه اثرگذار باشد.

(ه) روزمرگی حاکم بر مطبوعات یکی از موانع پرداخت عمیق به مسأله بافت‌های فرسوده است. بافت‌های فرسوده، و نوسازی شهری، جایگاه شایسته‌ای در مطبوعات بدست نیاورده‌اند. بسیاری از مطبوعات ارتباط مناسبی با مسأله بافت‌های فرسوده و مسئولان نوسازی شهری برقرار نکرده‌اند و از سوی مسئولان مربوطه نیز به دغدغه‌های آنها در ارتباط با موضوع پاسخ روشنی داده نشده است.

(ز) خطر و خبر، محصول جامعه مدرن است که خطر حاصل کارش جز ویرانی و زبان نیست و خبر عطش انسان مدرنیته برای زیستن در دنیای حوادث و کسب اطلاعات و آگاهی را فرو می‌نشانند. امروز بر مسئولان و سیاست‌گزاران واصحاب رسانه فرض و فریضه است که نگاه جدی و جدیدی به بافت‌های فرسوده داشته باشند و نوسازی شهری را یک ژست اجتماعی و شهری ندانند؛ بلکه به عنوان یک نیاز و ضرورت و به صورت یک امر نهادین به حساب آورند و بدانیم که اگر روزگاری جوامع به صنعت و تکنولوژی افتخار

می‌کردند و مبنای تمایز جوامع، صنعت بوده است، امروز معیار تمایز جوامع، اطلاعات و ارتباطات و زندگی شهری مدرن است. شهرها، هویت جوامعند و در شهرها مفهوم تعلق انسانی به وطن و ملیت معنا پیدا می‌کند؛ شهرها، مظهری از حیات و حرکت انسان‌هاست. به‌ویژه شهرهایی که جلوه‌های بصری زیبا و چشم‌اندازهای ارتباطی مناسب با انسان امروز و با تمام ساختارها و کارکردهایش داشته باشد. آیا به راستی شهرهای ایران امروز، این‌گونه است؟ بایسته است که دوباره در این باره تأمل کنیم.